

UNIVERSITEIT UTRECHT

De Vakbond van Indonesië

De Positie van de SOBSI in de Indonesische
Politiek

Thomas Moraal, 3538958

25-1-2013

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Vakbondsgeschiedenis van Indonesië tot 1952	5
Wortels van de Indonesische vakbeweging	5
Sentral Organisasi Buruh Seluruh Indonesia	6
SOBSI en de PKI	10
Nationaal Front Beleid.....	10
Strijdpunten van de SOBSI.....	13
Verhoudingen binnen de SOBSI	17
Sarbupri	17
Afbrokkeling	18
Conclusie	23

Inleiding

Sinds het begin van de twintigste eeuw hebben vakbonden een belangrijke rol gespeeld in de Indonesische samenleving. De vakbonden in Indonesië hebben altijd onder invloed gestaan van ideologieën. Met name vanuit het communisme en nationalisme werd er veel invloed uitgeoefend.¹ Deze ideologische invloeden zijn van groot belang geweest tijdens de jaren vijftig die ik tijdens dit onderzoek zal beschrijven.

Dit onderzoek zal zich richten op de vakbonden in Indonesië in de jaren vijftig. In de periode na de tweede wereldoorlog was er op dit gebied veel activiteit. De tijdens de Japanse bezetting verboden vakbonden moesten zich opnieuw profileren als organisaties die voor de belangen van de arbeiders opkwamen. Deze vakbonden werden na de Tweede Wereldoorlog ook herontdekt door de politieke partijen als belangrijke partners. Dit onderzoek zal voornamelijk kijken naar de activiteiten van de Sentral Organisasi Buruh Seluruh Indonesia (SOBSI). Dit is in mijn ogen de belangrijkste federatie van vakbonden die in de jaren vijftig in Indonesië actief was. Ook zijn de meeste bronnen het er over eens dat de SOBSI de grootste federatie van vakbonden was.

Het doel van dit onderzoek is te om te verklaren hoe de verhoudingen waren tussen de SOBSI en de overheid. Daarnaast zal ik ook ingaan op de ingewikkelde banden die de federatie had met zijn ledenorganisaties. Is er sprake van een duidelijke ondergeschikte houding of is er meer onafhankelijkheid. Dit zou een rol kunnen spelen in de politieke verhoudingen. Ook kan het invloed hebben op de omgang van andere partijen met de SOBSI. In dit onderzoek zal ik mij vooral gaan richten op de verhoudingen tussen de SOBSI en de grootste vakbond die bij deze federatie was aangesloten, de Sarbupri. Er zijn aanwijzingen voor dat niet alle leden van deze bond een sterke eenheid voelde samen met de SOBSI. Dit komt ondermeer tot uiting in berichten die erop wijzen dat verschillende groepen besluiten om uit de Sarbupri te stappen om onder de controle van de communistische partij uit te komen.

Naar de invloed van vakbewegingen in Indonesië is tot op heden weinig onderzoek gedaan. De meest interessante werken op dit gebied zijn die van Herbert Feith en David Hindley. Beide behandelen zij niet de vakbonden maar schetsen wel een goed beeld van de context waarin deze vakbonden opereerden. Het heersende beeld over de vakbonden is dat deze een verlengstuk waren van de politieke partijen. Donald Hindley is één van de aanhangers van deze stelling. Dit komt veelal voort uit het feit dat de leiders van de SOBSI ook lid waren van de Partai Komunis Indonesia (PKI). Dit beeld is waarschijnlijk juist. De vraag is in hoeverre de SOBSI en de PKI met elkaar verweven waren. Aan de ene kant is het misschien mogelijk om de SOBSI en de PKI te zien als twee losse organisaties die samenwerkten op belangrijke punten. Een andere mogelijkheid is dat er veel meer sprake was

¹ I. Tedjasukmana, *The Political Character of the Indonesian Trade Union Movement* (New York 1958) vii.

van één organisatie. Vanuit dit perspectief zou de SOBSI een instrument van de PKI genoemd kunnen worden.

De belangrijkste gegevens die voor dit onderzoek gebruikt zullen worden zijn afkomstig uit het Nationaal Archief in Den Haag. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Hoge Commissariaat van Indonesië hebben veel gegevens nagelaten die betrekking hebben op de activiteiten van de arbeidersbewegingen in Indonesië. Informatie uit deze bronnen zal veelal te maken hebben met de acties die door de SOBSI werden uitgevoerd. Door deze informatie te gebruiken is het mogelijk om een beter beeld te krijgen van de stand van zaken bij de arbeidersbeweging. Ook het Indonesische regeringsbeleid met betrekking tot de arbeidersfederaties is via deze weg te achterhalen.

Dit paper zal beginnen met een uiteenzetting van de vakbondsgeschiedenis in Indonesië tot het jaar 1952. Tot op dit moment is er volgens mij nog sprake van een zekere mate van onafhankelijkheid van de SOBSI ten opzichte van de PKI. Hierbij zal ik voornamelijk ingaan op de periode vanaf de Tweede Wereldoorlog. Dit is een belangrijke periode in de Indonesische arbeidersgeschiedenis. De onafhankelijkheid van Indonesië heeft er toe geleid dat politieke partijen zich moesten gaan presenteren aan de bevolking. De beste manier om dit te doen was via de vakbonden. Het beheersen van deze grote massa's zou een voordeel kunnen opleveren voor de politieke partijen. De PKI en de SOBSI zijn de partijen die hier het best in slagen.

Vakbondsgeschiedenis van Indonesië tot 1952

Zoals Michelle Ford schrijft heeft Indonesië een lange geschiedenis van georganiseerde arbeid. Hierover zijn veel bronnen bewaard gebleven. Ook speelde de arbeidersbewegingen een belangrijke rol binnen de nationalistische beweging en tijdens de periode waarin Sukarno president was (1945-1967).² Iskander Tedjasukmana, die zelf als minister van Arbeid regelmatig met vakbonden te maken had, deelt de arbeidersgeschiedenis van Indonesië in twee periodes in. De koloniale periode die hij laat beginnen in 1905. Vanaf dat moment was er voor het eerst sprake van een organisatie die zich inzette voor het verbeteren van de arbeidsomstandigheden en de verdere emancipatie van de Indonesische arbeiders. Deze periode loopt tot en met het einde van de Japanse bezetting in 1945. De tweede periode begint met de onafhankelijkheid van Indonesië in 1945.³ Om de vakbonden die in de jaren na de Tweede Wereldoorlog opereerden beter te begrijpen is het handig om te weten waar de wortels liggen van deze organisaties.

Wortels van de Indonesische vakbeweging

De geschiedenis van de vakbonden in Indonesië werd volgens Tedjasukmana gekleurd door de politiek. De bonden hadden hechte banden met politieke partijen en ondernamen politieke activiteiten. Zowel het koloniale als latere republikeinse gezag zagen de vakbonden als politieke eenheden. De Nederlandse overheid zag de vakbondsleiders als tegenstanders. De hierop volgende slechte behandeling van deze vakbondsleiders had als gevolg dat de arbeidersbewegingen steeds actiever werden op politiek gebied. Zij begonnen het omverwerpen van de koloniale regering te zien als enige manier om de armoede en onderdrukking van de arbeidersklasse af te komen. Dit in tegenstelling tot de latere republikeinse regering van na de Tweede Wereldoorlog. Deze zagen de vakbonden juist als noodzakelijk, en zelf wenselijk.⁴

In de periode na de oprichting van de eerste Indonesische vakbonden in 1908 was het voor de vakbondsleiders moeilijk om een organisatie met enige cohesie op te zetten die representatief was voor alle Indonesiërs. Hiervoor was Indonesië teveel versplintert. Niet alleen op het gebied van taal maar ook op etnisch vlak bestonden er veel verschillen in de Indonesische samenleving. Wel hadden de vakbonden een belangrijke rol in de verhoging van de lonen en het vertegenwoordigen van arbeiders bij geschillen. Volgens Ingleson hadden de vakbonden een belangrijke rol bij het kweken van een politiek bewustzijn. De vakbonden van de eerste helft van de twintigste eeuw

² Michele Therese Ford, *NGO as outside intellectual: A history of non-governmental organisations' role in the Indonesian labour movement*, PhD thesis, School of History and Politics (Wollongong 2003), 2, via <http://ro.uow.edu.au/theses/> 150.

³ Tedjasukmana, *The political character of the Indonesian trade union movement*, 2.

⁴ *Ibidem*, 24.

vormden het opstapje voor vele arbeiders om zich aan te sluiten bij de nationalistische partijen. Voordat deze organisaties verboden werden door de Japanners in 1941 behoorden deze tot de sterkste Indonesische organisaties in de koloniale steden.⁵

Na de Japanse overheersing sprongen de vakbonden snel in het vacuüm dat door de voormalige bezettingsmacht was achtergelaten. Snel na de onafhankelijkheid in augustus 1945 organiseerden zij zowel plattelands- als stadsarbeiders en begonnen zij in actie te komen tegen de werkgevers en de net onafhankelijke staat. De manier waarop de leiders van de nieuwe vakbonden hun macht uitoefenden was gebaseerd op hun ervaringen die zij op hadden gedaan in de koloniale tijd. Deze vormden de basis voor de nieuwe vakbonden in de periode na de Tweede Wereldoorlog.⁶

De arbeidersorganisaties waren een van de eerste supporters van de Indonesische revolutie. De regering was bang dat deze machtige organisaties zouden doorslaan en acties ondernemen waar de overheid niet achter zou staan. In een poging de vakbonden onder controle te houden werd er geprobeerd om een vakfederatie op te zetten waaronder alle bonden zouden vallen. Dit Indonesische Arbeiders Front, de Barisan Buruh Indonesia, werd geen succes. Alle bonden die zich na de onafhankelijkheid organiseerden vormden verschillende tijdelijke organisaties. De organisaties verenigde zich uiteindelijk, uit praktisch oogpunt, in november 1946 in één vakfederatie. Dit was het begin van het bestaan van de Sentral Organisasi Buruh Seluruh Indonesia. Het doel van deze organisatie was het actievoeren tegen het Nederlandse imperialisme en kapitalisme⁷

De vakbonden maakten dankbaar gebruik van het gat dat de Japanse bezetters achterlieten. Omdat er geen organisatie bestond waarin arbeiders zich konden verenigen werden de eerste bonden die na de Tweede Wereldoorlog werden opgericht uiteindelijk het meest invloedrijk. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het van vitaal belang was dat deze nieuwe organisaties konden vertrouwen op een solide basis. Deze werd gevormd door de politieke partijen.

Sentral Organisasi Buruh Seluruh Indonesia

De belangrijkste, of in ieder geval de grootste, vakbond in de periode na de Tweede Wereldoorlog is zonder twijfel de Sentral Organisasi Buruh Seluruh Indonesia (Centrale bond van Vakverenigingen over geheel Indonesië, SOBSI). Het oorspronkelijke doel van deze vakcentrale was het verslaan van de Nederlanders en het stichten van een socialistische Indonesische staat. Er kan dus worden gezegd dat er vanaf de oprichting van deze arbeidersfederatie al duidelijk sprake was van een politiek doel. Bij de oprichting was de SOBSI nog geen uitgesproken communistische organisatie. Wel was er sprake van enige invloed uit communistische hoek. In het bestuur zaten verschillende

⁵ J. Ingleson, 'The Legacy of Colonial Labour Unions in Indonesia', *Australian Journal of Politics and History* 47 (2001) 99-100.

⁶ Ingleson, 'The Legacy of Colonial Labour Unions in Indonesia', 85.

⁷ B. Glassburner (ed.), *The Economy of Indonesia: Selected Readings* (Ithaca 1971) 200.

communistiche sympathisanten.⁸ In de jaren na de oprichting is er binnen de SOBSI een duidelijke verschuiving waar te nemen richting het communisme.

Vanaf de Tweede Wereldoorlog tot en met 1952 onderscheid ik drie momenten waarop de SOBSI een stap richting de PKI zet. Deze drie gebeurtenissen hebben bijgedragen aan een meer open communistiche houding van de arbeidersfederatie SOBSI.

De eerste twee gebeurtenissen waarop de SOBSI in de richting van de communistiche partij beweegt lagen in 1948. In het tijdelijke parlement dat werd ingesteld na de Japanse bezetting kreeg de SOBSI 40 van de 470 zetels toegewezen. Zij maakten deel uit van de Sajap Kiri, ofwel de linkse coalitie. In 1948 ontstond er binnen deze groep een scheuring. Premier Sjarifuddin was voorstander van een meer communistiche koers. Hiermee zette hij zich af tegen de voormalig premier Sharir, die meer gematigd was.⁹ De SOBSI volgde hierin de groep van Sjarifuddin, en schaarde zich dus achter de PKI. Hierdoor werd voor het eerst duidelijk dat de SOBSI zich in de richting van de communistiche partij bewoog.

Een van de problemen waardoor deze scheuring plaats vond was onenigheid en onvrede over de uitkomst van de onderhandelingen met Nederland over de onafhankelijkheid. De PKI en andere linkse partijen vonden dat de regering zich te zwak opstelden tegen de Nederlanders.¹⁰ Deze polarisatie leidde ook tot de afscheiding van verschillende vakbonden van de SOBSI.¹¹

Het tweede moment, en het breekpunt vanaf waar de SOBSI een meer uitgesproken communistiche oogmerk krijgt, is de Madiun affaire. Na het neerslaan van de opstand ging de overheid over tot het elimineren van verschillende communistiche leiders die hadden deelgenomen aan de opstand. Hierna werden er verschillende andere, niet communistiche, vakbonden opgericht. Geen van allen hebben deze de plek van de SOBSI als grootste vakcentrale kunnen overnemen.¹²

Na de Madiun affaire kregen de communisten al snel weer de controle over de SOBSI. Op hoge posities binnen de SOBSI hadden de communisten het voor het zeggen. Dit ging zover dat de niet-communistiche voorzitter de vereniging verliet. Hindley zegt dat volgens deze Asrarudin het vooral belangrijk was dat de PKI in staat was om lonen uit te betalen en hierdoor mensen aan zich te binden. Daarnaast was de PKI één van de weinige politieke partijen die was geïnteresseerd in het lot van de arbeiders.¹³

⁸ D. Hindley, *The Communist Party of Indonesia, 1951-1963* (Berkeley 1964) 133.

⁹ Glassburner, *The Economy of Indonesia*, 200.

¹⁰ J.D. Legge, *Intellectuals and Nationalism in Indonesia: A Study of the Following Recruited by Sutan Sjahrir in Occupation Jakarta, 1951-1963* (Singapore 2010) 174.

¹¹ Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-Archief 1945-1954, nummer toegang 2.05.117, inventarisnummer 12089.

¹² Glassburner, *The Economy of Indonesia*, 201.

¹³ Hindley, *The Communist Party of Indonesia*, 133.

De start van de explosieve groei van de SOBSI wordt geplaatst in november 1949, gelijk na het tot stand komen van de Ronde Tafel akkoorden. Het verzet tegen dit akkoord en de eis voor een Leberan bonus vormden de basis voor de strijd van de arbeiders. Daarnaast ontstonden er veel lokale vakbonden die zich bij de SOBSI aansloten. Volgens de SOBSI zelf was het aantal leden in deze periode gestegen tot ongeveer 2,5 miljoen. Dit aantal wordt door velen in twijfel getrokken.¹⁴ Tedjasukmana, de voormalig minister van arbeid, schat het ledenaantal van de SOBSI op rond de twee miljoen. Volgens de politicus zullen buitenlanders zelfs uitgaan van nog minder leden. Hij zegt dat deze buitenlandse houding erg gevaarlijk is. De buitenlanders willen volgens de voormalig minister de schijn ophouden dat de communisten in Indonesië nog niet sterk georganiseerd zijn. De macht van de werknemersfederatie moet niet worden onderschat.¹⁵ De objectiviteit van deze observaties zijn niet helmaal te achterhalen. De echte cijfers zullen waarschijnlijk ergens tussen deze schattingen in liggen. Een feit blijft dat vanaf de onafhankelijkheid van Indonesië de SOBSI de grootste arbeidersfederatie van het land was.¹⁶ Opvallend is dat Herbert Feith zich beroept op cijfers van de Amerikaanse arbeiderfederatie. Deze rapporteren dat de SOBSI rond juni 1952 rond de 800.000 tot 850.000 leden telde.¹⁷

Vanuit een Marxistisch oogpunt is de kritiek van de SOBSI op de Ronde Tafel akkoorden te begrijpen. Deze visie gaat er van uit dat de staat wordt gecontroleerd door diegene die de economische macht hebben. In Indonesië waren de machtigste bedrijven Nederlands. De Ronde Tafel akkoorden die de Nederlandse bedrijven bescherming boden hielden in feite dus de Nederlandse overheersing in stand.¹⁸ Vanuit dit oogpunt zijn ook de latere acties van de SOBSI tegen de buitenlandse bedrijven te verklaren.

In augustus 1951 werd duidelijk dat de invloed van de communisten in de SOBSI alleen op het hoogste niveau was doorgedrongen. Tijdens zuiveringsacties werden tegenstanders van de regering gearresteerd. Hieronder waren veel leden van de PKI en SOBSI.¹⁹ Deze gebeurtenissen zorgde echter niet voor een golf van actie onder de SOBSI leden. Dit was een teken dat de communistische controle over de SOBSI nog niet diep geworteld was.²⁰ Desondanks heeft deze actie tegen de communistische sleutelfiguren niet geleid tot een stagnatie in de groei van de SOBSI. Deze arrestaties waren slechts een tijdelijke onderbreking.²¹ Er zou zelfs sprake kunnen zijn van een

¹⁴ Hindley, *The Communist Party of Indonesia*, 135.

¹⁵ Tedjasukmana, *The Political Character of the Indonesian Trade Union Movement*, 29.

¹⁶ NL-HaNA, Buitenlandse Zaken / Code-Archief 45-54, 2.05.117, inv.nr. 12089.

¹⁷ H. Feith, *The Wilopo Cabinet, 1952-1953: A Turning Point in Post-Revolutionary Indonesia* (Singapore 2009) 49.

¹⁸ Glassburner, *The Economy of Indonesia*, 77.

¹⁹ 'Veiligheidsactie in Semarang', *De nieuwsgier*, 22 augustus 1951, 1.

²⁰ Hindley, *The Communist Party of Indonesia*, 134.

²¹ NL-HaNA, Buitenlandse Zaken / Code-Archief 45-54, 2.05.117, inv.nr. 12089.

omgekeerd effect. Verschillende bronnen zeggen bewijs te hebben voor een behoorlijke toename van de ledentallen van de SOBSI na deze arrestaties.²²

Het derde en laatste moment in de 'transformatie' van de SOBSI in een communistische arbeidersfederatie ligt in 1952. Dit jaar zie ik als omslagpunt in de geschiedenis van de SOBSI. Vanaf dit moment is het duidelijk dat de SOBSI zich meer gaat affileren met de communistische partij door zich op politiek gebied te verbinden aan het beleid van de PKI. Voor dit jaar was vooral duidelijk dat de leiders van de SOBSI banden hadden met de PKI. Deze banden werden in 1952 nog duidelijker en kregen ook vorm in het nieuwe beleid van zowel de politieke partij als de arbeidersfederatie. Het belangrijkste onderdeel van deze nieuwe strategie is het accepteren van het Verenigd Nationaal Front beleid door de SOBSI dat door de PKI, en met name de nieuwe voorzitter Aidit, werd uitgedragen. Voor de PKI moest dit beleid leiden tot een bredere acceptatie van de communistische partij. De SOBSI moest hieraan bijdragen.

Vanaf de oprichting van de SOBSI is het duidelijk dat deze organisatie zich langzaam beweegt in de richting van de communistische partij. De hiervoor genoemde drie momenten zijn hiervan de belangrijkste bewijzen. De steun die de vakbond kreeg van de PKI is waarschijnlijk vitaal geweest in de opmars van de SOBSI om de grootste arbeidersfederatie van Indonesië te worden. De financiële middelen die de SOBSI door deze hulp kon inzetten hebben bijgedragen aan een sterke basis voor de organisatie die door andere vakbonden niet kon worden geëvenaard.

Tot het midden van 1952 schuwde de SOBSI niet om militante acties te ondernemen tegen werkgevers. Succesvol was bijvoorbeeld de staking van de Sarbupri in augustus en september 1950. Op vrijwel alle plantages werd het werk stil gelegd.²³ Door de omvang van de arbeidersfederatie had deze veel macht. Een landelijke staking van bij de SOBSI aangesloten arbeiders zou grote gevolgen voor het land kunnen hebben. Hiervan waren vakbondsleiders zich wel degelijk bewust.²⁴ Ook waren de acties gericht op Nederlandse ondernemingen. Als zij de eisen van de SOBSI niet zouden inwilligen zou de arbeidersfederatie een algemene staking afkondigen. Dit zou een grote klap zijn voor deze ondernemingen, maar ook zorgen voor een verdere afname van de capaciteit van deze ondernemingen. Waardoor nog meer arbeiders mogelijk op straat zouden komen te staan.²⁵

²² 'Snelle groei van de SOBSI', *De Waarheid*, 30 september 1952, 4.

²³ Hindley, *The Communist Party of Indonesia*, 148.

²⁴ 'Arbeiders protesteren tegen de regering', *Java bode*, 14 juli 1950, 2.

²⁵ 'Pessimisme onder de Nederlanders in onrustig Indonesië', *Nieuwsblad van het Noorden*, 13 september 1950, 2.

SOBSI en de PKI

Nationaal Front Beleid

Ik zie het jaar 1952 als het jaar van de 'transformatie' van de SOBSI. Vanaf dit moment is het duidelijk dat de SOBSI zich meer gaat affileren met de communistische partij. Dipa Nusantara Aidit was het belangrijkste spil bij deze verandering.

De koerswijziging van de SOBSI in 1952 is met name toe te schrijven aan het nieuwe Nationaal Front beleid van de PKI. Het doel hiervan was meer sympathie te kweken en zodoende meer steun te krijgen onder grote delen van de bevolking. De PKI hoopte hiermee samenwerking met andere partijen mogelijk te maken. De SOBSI werd door de PKI gebruikt als instrument om de massa's te organiseren.²⁶

Deze nieuwe weg die de PKI in sloeg is met name toe te schrijven aan de jonge communist Aidit. Op zijn 31^e, in 1951, is hij al een prominent lid van de PKI. Een mogelijke verklaring voor zijn snelle opmars binnen de communistische partij is dat hij ten tijde van de Madiun opstand een nog te insignificante rol speelde binnen de partij. Hierdoor was zijn reputatie nog goed.²⁷ De weg van het nationaal front beleid van de PKI was gematigd. 'After two ill-fated armed rebellions, in 1926 and 1948 the Communist Party of Indonesia embarked on a slow and patient policy of becoming a mass party that had chosen the "peaceful" road to power'²⁸

Hindley geeft aan dat Aidit zich bewust was van het feit dat de revolutionaire ervaringen in het buitenland, in zowel China als Rusland, van belang zijn geweest voor de ontwikkeling van de communistische partij in Indonesië. Wel ziet Aidit volgens de Amerikaan duidelijke verschillen tussen de PKI en de buitenlandse communistische partijen. De nationale verenigd front strategie was daarom ook zonder invloed van buitenlandse communisten tot stand gekomen. Hindley geeft als argument hiervoor dat de Indonesische communistische partij niet meer interessant was na de negatieve publiciteit na afloop van de Madiun affaire. Pas na het succes van de PKI onder Aidit werd de partij weer interessant voor buitenlandse communisten.²⁹

Het Nationale Verenigd Front betekende voor de PKI een poging tot samenwerking met andere partijen. Een gematigde houding waarin communistische standpunten niet op de voorgrond stonden moest de basis vormen voor een alliantie met andere partijen. Het doel van deze houding was om de PKI te profileren als partij waarmee samengewerkt kon worden.³⁰ Dit beleid is op

²⁶ Hindley, *The Communist Party of Indonesia*, 142-143.

²⁷ M. Lubis, 'The Indonesian Communist Movement Today', *Far Eastern Survey*, Vol. 23, No. 11 (1954) 161-164.

²⁸ G.J. Pauker, 'The Rise and Fall of the Communist Party of Indonesia' (1969) v.

²⁹ Hindley, *The Communist Party of Indonesia*, 30-31.

³⁰ H. Feith, *The Decline of Constitutional Democracy in Indonesia*, (Singapore 2007) 240.

verschillende manieren te herkennen. De communistische partij nam afstand van alle acties waarbij zij andere partijen zouden vervreemden.³¹

Niet alle communistische aspecten van de partij verdwenen met het nieuwe beleid. De SOBSI voerde nog steeds acties. Maar de nadruk kwam te liggen op het nationalisme. Het beeld dat de PKI van president Sukarno had gecreëerd veranderde ook volledig. Zijn afbeelding werd ondermeer getoond tijdens vergaderingen van de partij.³² Het was de bedoeling van de PKI om minder radicaal over te komen op de andere partijen. Hierdoor werd de mogelijk om te regeren binnen een coalitie groter.

De weg naar algemene acceptatie van de PKI door de bevolking was lang. De beste manier om de grote massa's te bereiken was door middel van de vakbonden. De PKI had het voordeel dat de grootste arbeiderfederatie grotendeels door communisten werd geleid.

In short, SOBSI is more than an ordinary federation of trade-unions, especially as the leadership of SOBSI and the member unions is unchallengeably in Communist hands. Major policy decisions are taken by the central leadership, which is part of the PKI leadership...³³

Voor de SOBSI betekende nieuwe beleid van de PKI dat zei minder harde acties moesten gaan houden. Als de PKI zich wilde profileren als een mogelijke regeringspartner zou het geen banden moeten hebben met organisaties die radicale acties leiden die grotendeels ook tegen de regering waren gericht. Het werd de taak van de SOBSI om grote massa's mensen te mobiliseren en samen te werken met niet-communistische vakboden.³⁴

De SOBSI gaf hier gehoor aan door zich samen met andere vakbonden op te stellen voor verbetering van de omstandigheden en lonen van de arbeiders. Dit gebeurde op punten die alle arbeidersorganisaties steunden. De arbeiders hebben volgens de SOBSI, ongeacht politieke overtuiging, gemeenschappelijke problemen.³⁵ Ook werden de uitgesproken communistische strijdpunten geschrapt uit de statuten. Hierin waren na de conferentie in oktober 1952 de termen klassenstrijd en volksdemocratie niet langer terug te vinden.³⁶

De PKI was er van overtuigd dat het mobiliseren van alleen de arbeiders niet genoeg zou zijn om voldoende steun voor de partij te werven. SOBSI moest zich daarom ook sympathiek opstellen

³¹ 'Opruiende plakaten tegen Darul Islam', *De Vrije Pers*, 13 mei 1952. Hetzelfde bericht verschijnt ook in verschillende andere kranten. Waaronder, *Java Bode*, 14 mei 1952, 1.

³² Feith, *The Wilopo Cabinet*, 107.

³³ Hindley, *The Communist Party of Indonesia*, 136.

³⁴ *Ibidem*, 142.

³⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Hoge Commissariaat Indonesië (Jakarta), nummer toegang 2.05.189, inventarisnummer 319.

³⁶ 'SOBSI-conferentie nam 19 resoluties en protesten aan', *Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 14 oktober 1952, 2.

tegenover andere klassen. Dit zou alleen mogelijk zijn door zich minder te richten op arbeidersacties en zodoende op betere voet te komen met de werkgevers.³⁷

Deze nieuwe houding van de SOBSI leidde tot een grote afname van het aantal stakingen dat plaatsvond. Vanaf 1953 is er weinig activiteit waargenomen van de grote arbeidersfederatie. Volgens het Hoge Commissariaat van de Nederlandse regering werden er wel verschillende bijeenkomsten gehouden. Een vertegenwoordiger van het Centraal Comité van de SOBSI melde dat zij zich positief opstelden tegenover het kabinet. Zolang deze zich niet zou inzetten ter verdediging van het buitenlandse kapitaal. Njono, secretaris generaal van de SOBSI, zei hier later over dat stakingen slechts als wapen ingezet zouden worden tegen Nederlandse ondernemers die de belangen van de arbeiders zouden negeren.³⁸

De gegevens die door de Nederlandse ambtenaren werden gegeven over de afname van het aantal stakingen is waarschijnlijk niet juist. Glassburner beargumenteert dat deze afname ook bij de Indonesische overheid werd gedocumenteerd. De reden hiervan zoekt hij in het feit dat de definitie van 'geschil' in 1953 anders werd gegeven. Alleen de bij de overheid aangemelde geschillen werden geregistreerd. Glassburner voegt hieraan toe dat er vanaf 1951 tot 1956 juist een toename in de hoeveelheid stakingen is waar te nemen.³⁹

Waarom accepteerde de SOBSI het Nationaal Front nieuwe beleid dat door de PKI werd uitgezet? Zoals ik eerder schreef is dit waarschijnlijk grotendeels toe te wijzen aan de verstrengeling van machthebbers tussen beide organisaties. De top van de SOBSI was vrij om beslissingen te nemen zonder eerst de lagere groepen hiervan kennis te laten nemen. Een voorbeeld hiervan is de heer Njono. Sinds 1947 tot en met zijn dood in 1965 heeft hij belangrijke posten bekleed. In 1947 staat hij al bekend als lid van het centraal bureau van de SOBSI.⁴⁰ Op dat moment is zijn band met de communistische partij nog niet duidelijk. Wel wordt aangenomen dat hij een communistische sympathisant is. Een aanwijzing hiervoor is zijn reis naar China, waar hij als lid van de SOBSI kennis zou nemen van de strijd van de arbeiders.⁴¹ Met communisten op hoge posten van de arbeidersfederatie is het niet vreemd dat er vanuit de SOBSI weinig weerstand werd geboden tegen de door de PKI voorgeschreven 'gematigde' weg.

De 'transformatie' van de SOBSI is dus grotendeels toe te schrijven aan de PKI. Dit is niet vreemd, aangezien de hoogste posten binnen de vakcentrale worden bekleed door communistische leden. Het Nationaal Front Beleid kan dus worden gezien als de katalysator van de 'transformatie'

³⁷ Hindley, *The Communist Party of Indonesia*, 143.

³⁸ NL-HaNA, BZ / Hoge Commissariaat Jakarta, 2.05.189, inv.nr. 319.

³⁹ Glassburner, *The Economy of Indonesia*, 239.

⁴⁰ Pramoedya Ananta Toer, Koesalah Soebagyo Toer en Ediati Kamil, *Kronik Revolusi Indonesia Jilid III (1947)* (Jakarta 2001) 206

⁴¹ Hindley, *The Communist Party of Indonesia*, 133.

van de SOBSI. Hierbij moet wel worden gezegd dat dit niet als één moment zal moeten worden gezien. Al vanaf de oprichting is de SOBSI door de PKI naar zich toe getrokken. Het accepteren van het Nationaal Front beleid is hier slechts het bewijs van.

Strijdpunten van de SOBSI

Het grootste probleem waar de SOBSI tegen ageerde was de Noodwet tot beslechting van Arbeidsgeschillen van 17 september 1951. Deze “Noodwet 16” die de staken in vitale industrieën verbood en een comité instelde ter beslechting van arbeidersgeschillen.

Deze wet was de belangrijkste wet die de afhandeling van arbeidsgeschillen moest regelen. De wet, die tot en met juni 1958 in werking zou zijn, was geen verbod op stakingen. Het doel was om de aantallen stakingen te beperken door een zorgvuldige afhandeling van de arbeidsgeschillen die zouden plaatsvinden. Het afhandelen van deze geschillen zou op lokaal, regionaal en landelijk niveau plaatsvinden. Hoewel de opzet was om zoveel mogelijk zaken op lokaal gebied af te handelen zouden veel beslissingen tot op landelijk niveau worden aangevochten.⁴²

De noodwet bracht de volgende ambtelijke commissies in het leven. De P4P en de P4D. De P4P is de Panitia Penjelesaian Perselisihan Perburuhan Pusat ofwel de Centrale Commissie voor Beslechting van Arbeidsgeschillen.⁴³ De P4D is de Panitia Penjelesaian Perselisihan Perburuhan Daerah, ofwel de Regionale Commissie voor Beslechting van Arbeidsgeschillen.

Als er een arbeidsgeschil bestaat tussen twee partijen wordt er volgens de wet eerst bemiddeld door een ambtenaar. Als succes uitblijft wordt het geschil doorverwezen naar de P4D. Ook dit orgaan speelt een bemiddelende rol. De P4D heeft een week om het probleem op te lossen. Mocht dit niet werken dan is de P4P de volgende stap. Deze heeft de mogelijkheid tot het nemen van een bindend besluit waar andere partijen zich aan moeten houden.⁴⁴ Er kan dus worden gezegd dat de P4P grote macht heeft. Besluiten van deze geschillencommissie kunnen worden gehandhaafd door de politie en leiden tot arrestaties. De hierboven geschetste gang van zaken zal werken als alles verloopt zoals het in de wet beschreven staat. Er zijn ook andere mogelijke situaties.

Arbeiders kunnen besluiten om actie te voeren. Bijvoorbeeld door het organiseren van een staking. Volgens de noodwet is dit legaal. Maar daar moet wel drie weken voor de staking kennis van worden gegeven aan zowel de partij waar de actie tegen gericht is en de P4D. De P4D heeft wel de eenzijdige mogelijkheid om deze termijn van drie weken te verlengen. Deze mogelijkheid is een van

⁴² Glassburner, *The Economy of Indonesia*, 236-237.

⁴³ Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-archief 1955-1964, nummer toegang 2.05.118, inventarisnummer 12313, Verslagen inzake de arbeidsverhoudingen, 1955-1957

⁴⁴ NL-HaNA, Buitenlandse Zaken / Code-Archief 55-64, 2.05.118, inv.nr.12313, Verslagen inzake de arbeidsverhoudingen, 1955-1957

de grootste punten van kritiek van de arbeiders. Door deze mogelijkheid zouden de werkgevers teveel worden beschermd.⁴⁵

Toch bestonden er niet alleen negatieve gevoelens bij de SOBSI over de P4P. De vakfederatie zet zich niet af tegen de regering. Als onderdeel van het Nationaal Front beleid volgde ze de leiding van de PKI, die zich positief opstelden tegen de regering. Dit was natuurlijk afhankelijk van de houding die de regering in nam tegenover 'het buitenlandse kapitaal'. De SOBSI zag deze, grotendeels Nederlanders, als vijanden van de Indonesische bourgeoisie. Door samen te werken met communistische sympathisanten die zich bevonden onder de werknemers van het Indonesische Ministerie van Arbeid proberen ze andere vakverenigingen te dwarsbomen. Hierbij werd de P4P soms ook als hulpmiddel gebruikt.⁴⁶

De houding van de SOBSI tegenover de geschillencommissie was wisselend. Hierin kwam de politiek die door de vakcentrale wordt bedreven naar boven. Zij moesten zich, zoals de PKI wenste, achter het regeringsbeleid scharen. Daarnaast moesten zij ook de belangen van de arbeiders behartigen.

De Indonesische vakbonden hadden dus banden met de politiek. De bonden hadden hechte banden met politieke partijen en ondernamen politieke activiteiten. Zowel het koloniale als latere republikeinse gezag zagen de vakbonden als politieke eenheden. Al vanaf de onafhankelijkheid van Indonesië zijn de vakbonden aantoonbaar actief in de politiek. Vooral de SOBSI vervult hierin een rol. In het eerste parlement na de Tweede Wereldoorlog werd de SOBSI vertegenwoordigd door veertig parlementsleden.⁴⁷ Interessant genoeg deelt niet iedereen deze opvatting. J.D. Legge spreekt over steun van de SOBSI buiten het parlement. En dus niet vanuit het parlement zelf.⁴⁸

In het uitgebreide voorlopige parlement van Indonesië, het Komite Nasional Indonesia Pusat (KNIP) van 2 maart 1947 beschikte de PKI over 35 van de 514 zetels. Daarnaast werden er 40 zetels toegewezen aan de vakbonden.⁴⁹ Deze veertig zetels zouden worden gegeven aan de grootse partijen.⁵⁰ Door de prominente positie van de SOBSI als één van de machtigste arbeidersfederatie zou gezegd kunnen worden dat deze zetels misschien gezien kunnen worden als die van de SOBSI. Er zijn maar weinig bronnen die hier een beter licht op kunnen laten schijnen. Het is in ieder geval duidelijk dat deze arbeidersfederatie enige vertegenwoordiging had in het tijdelijke parlement.

De SOBSI voerde in het parlement niet alleen politiek te verbetering van het lot van de arbeiders. Veelal ageerde zij tegen de invloed van de buitenlandse ondernemingen. Dit is een

⁴⁵ ibidem

⁴⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-Archief 1945-1954, nummer toegang 2.05.117, inventarisnummer 12252, Het politieke programma van de SOBSI.

⁴⁷ Glassburner, *The Economy of Indonesia*, 200.

⁴⁸ Legge, *Intellectuals and Nationalism in Indonesia*, 174.

⁴⁹ Robert Cribb en Audrey Kahin, *Historical Dictionary of Indonesia* (Oxford 2004) 489-490.

⁵⁰ 'Nieuw KNIP werkomite', *Het Nieuws: Algemeen Dagblad*, 4 maart 1947, 1.

standpunt dat in de jaren vijftig veel terug zou komen als argument voor het houden van acties. In de jaren veertig was het belangrijkste punt van actie de grote invloed die Nederland nog steeds had binnen het 'soevereine' Indonesië.⁵¹ De politiek van de SOBSI in de jaren veertig kan dus worden vergeleken met de politiek van de communistische partij. De PKI had als belangrijkste punt het vormen van een nationaal eenheidsfront 'tegen het imperialisme en semi-imperialisme'. Hierbij lag de nadruk op het nationalisme. Buitenlandse ondernemingen moesten onder de controle van de regering komen en er moest worden samengewerkt met andere anti-imperialistische landen.⁵²

Ook in de jaren vijftig was de SOBSI actief in de politiek. Op verschillende momenten wordt er melding gemaakt van de SOBSI fractie in het Indonesische parlement.⁵³ Robert Cripp ziet geen banden tussen parlementsleden en de vakcentrale.⁵⁴ Door de vele rapporten over een SOBSI fractie is het wel redelijk om aan te nemen dat deze wel enkele zetels innemen in het parlement. Het is naar mijn idee een bewijs van de verstrengeling van SOBSI en PKI dat er onduidelijkheid bestaat over deze fractie. Verschillende bronnen melden dat er duidelijk sprake is van een SOBSI fractie. Ook zijn er bronnen die de leden van de SOBSI scharen onder de noemer van de PKI.

Hoewel de SOBSI politiek actief was heeft het nooit een grote fractie in het parlement gehad. Bekend is dat er enkele vertegenwoordigers van de SOBSI een zetel hadden in het parlement. Het is onduidelijk of de vakfederatie ooit heeft deelgenomen aan de verkiezingen. Er zijn bij mij geen bronnen bekend die dit ondersteunen. De belangrijkste leden van deze fractie waren de fractieleider K. Werdojo, Djoko Sudjono⁵⁵ en Ahem Erningpradja. Van Werdojo is bekend dat hij de communistische ideologie volgde en binnen de SOBSI een belangrijke rol vervulde.⁵⁶ Zowel Werdojo als Djoko Sudjono waren lid van het planbureau van de SOBSI.⁵⁷

Toch hoeft de geringe omvang niet te betekenen dat de SOBSI fractie in het parlement geen macht had. Deze macht bevindt zich niet in het parlement, maar bij het volk. De enorme achterban van de SOBSI gaf de parlementsleden ongekende macht. De steun die de SOBSI aan de regering gaf was voorwaardelijk. Volgens het Nationaal Front beleid van de PKI moest de vakcentrale zich vriendelijk opstellen tegen de overheid. Deze steun ging er echter wel van uit dat de regering de problemen van de arbeiders zou kunnen oplossen 'op een voor de arbeiders voordelige basis'.⁵⁸

⁵¹ 'De SOBSI: Duidelijke Taal', *De Locomotief*, 24 augustus 1948.

⁵² 'PKI wenst: eenheid...', *Java Bod*, 14 december 1949, 3.

⁵³ 'Sobsi-delegatie bij premier', *De nieuwsgier*, 28 augustus 1953, 1.

⁵⁴ Robert Cribb en Audrey Kahin, *Historical Dictionary of Indonesia*, 490-491.

⁵⁵ De naam Djoko Sudjono wordt in de Nederlandse pers meestal geschreven als Djokosudjono. Ik hecht zelf meer waarde aan de spelling zoals deze wordt toegepast door Pramoedya Ananta Toer in zijn boek *Kronik revolusi Indonesia* *Revolusi Indonesia*.

⁵⁶ 'K. Werdojo', *De Vrije Pers*, 6 augustus 1951.

⁵⁷ Toer, Toer en Kamil, *Kronik Revolusi Indonesia Jilid III*, 207

⁵⁸ 'SOBSI zal alle acties beeindigen', *Nieuwsgier*, 30 april 1952, 1.

De activiteit van de SOBSI vertonen dus een apart beeld. Aan de ene kant zette de arbeidersfederatie zich in voor de arbeiders, waarbij de regering meestal de tegenstander was. Aan de andere kant is er veel sprake van samenwerking tussen de SOBSI en de overheid. Hieruit kan worden geconcludeerd dat positie van de SOBSI in de Indonesische politiek erg lastig te analyseren is. Dit is het gevolg van een verstrengeling van belangen. Het volgen van de PKI in het steunen van de regering gaat niet goed samen met het opkomen voor de belangen van de arbeiders.

Verhoudingen binnen de SOBSI

Sarbupri

Volgens bronnen uit het nationaal archief nam de populariteit van de SOBSI na het invoeren van de Nationaal Front beleid af. Dit neemt grotere vormen door toedoen van Djono. Deze voormalig secretaris generaal van de SOBSI scheidt zich samen met verschillende bonden van de Sarekat Buruh Perkebunan Republik Indonesia (Sarbupri) af van de SOBSI. Naar verluid zou hij het niet eens zijn met de verregaande invloed die de PKI in de SOBSI had verworven.

Bij de SOBSI waren veel vakbonden aangesloten. De grootste van deze bonden is de Sarbupri. Deze bond, die opkomt voor de ondernemingsarbeiders zou naar eigen zeggen begin jaren '50 rond de 650.000 tot 700.000 leden tellen.⁵⁹ Er wordt in het algemeen aangenomen dat deze getallen opgeblazen zijn. Het is redelijk aan te nemen dat het werkelijke ledenaantal ergens rond de 400.000 ligt. Dit is ook een van de aannames van Hindley, die zich beroept op informatie van rapporten uit 1959 die werden gepubliceerd door de SOBSI.⁶⁰ Er bestaan zelfs bronnen die slechts spreken van een ledenaantal van de Sarbupri van rond de 90.000.⁶¹ Hoe dan ook, de Sarbupri was de belangrijkste vereniging die zich bij de SOBSI had aangesloten. Dit komt ook tot uiting in de succesvolle acties die door deze organisatie werden gehouden.

De eerste succesvolle staking van de Sarbupri vond plaats in 1950. Op bijna alle ondernemingen werd het werk stilgelegd. Hierbij moet worden toegevoegd dat deze staking plaats vond voor de grote omslag van de SOBSI aan de hand van de PKI. Zij hadden zich nog niet geschaard achter het Nationaal Front beleid en waren dus nog steeds in staat om harde actie te voeren. Een eerste gang richting de geschillencommissie was nog niet noodzakelijk. De invoering van Noodwet 16 maakte deze procedure veel meer bureaucratisch.

Deze staking was het resultaat van het vastlopen van onderhandelingen tussen de afgevaardigden van de Sarbupri en de werkgevers. De eisen van de arbeidersvereniging betroffen een algemene regeling met betrekking tot de lonen en sociale voorziening die voor alle ondernemingen door heel Indonesië zou moeten gelden.⁶² Het resultaat van deze staking was een algemene verhoging van het minimumloon dat hoger lag dan het voorgaande gemiddelde arbeidsloon.⁶³

⁵⁹ NL-HaNA, Buitenlandse Zaken / Code-Archief 55-64, 2.05.118, inv.nr.12313, Verslagen inzake de arbeidsverhoudingen, 1955-1957

⁶⁰ Hindley, *The Communist Party of Indonesia*, 141

⁶¹ NL-HaNA, Buitenlandse Zaken / Code-Archief 45-54, 2.05.117, inv.nr. 12089, Overzicht vakverenigingen ondernemingsarbeiders in Oost-Sumatra

⁶² 'Sarbupri bereidt algemene stakingen voor', *Java Bode*, 5 augustus 1950, 2.

⁶³ Hindley, *The Communist Party of Indonesia*, 148

De leiding van deze staking lag bij de Sarbupri zelf. De SOBSI had hier geen controle over. De Commissaris van het hoge commissariaat in Indonesië citeert in zijn rapportage een Indonesisch tijdschrift. Hierin staat dat de SOBSI slechts de leiding zal krijgen als de Sarbupri hier niet meer toe in staat is. Het is de mening van de Sarbupri dat wanneer de SOBSI de leiding over een staking heeft dit een politiek beeld geeft. Het moet duidelijk zijn dat de staking van de Sarbupri een bedrijfsstaking betreft. Het niet overdragen van de leiding zou verwarring moeten voorkomen.⁶⁴

De tweede succesvolle staking van de aan de SOBSI gelieerde Sarbupri vond plaats in september 1953. Het resultaat van deze staking was een loonsverhoging van dertig procent.⁶⁵ De staking begon op 15 september 1953 op last van het bestuur van de Sarbupri. Zij waren het niet eens met de door de P4P genomen beslissing over de verhoging van de lonen. Deze waren volgens de arbeiders niet toerijkend. Van de kant van de werkgevers werden zelfs deze loonsverhogingen al een zware last gevonden. Naar eigen zeggen zouden de ondernemingen met de nieuwe lonen niet langer concurrerend kunnen produceren.⁶⁶

De Nederlandse Vertegenwoordiging van Buitenlandse Zaken in Indonesië karakteriseerde de staking als 'typerend voor de politieke verhoudingen'. De staking was een kat-en-muis spel tussen de communisten en de regering. Het betreft geen volledige staking maar een gefaseerde staking. Dit biedt de overheid steeds de mogelijkheid om toch tot een akkoord te komen met de arbeiders. De reden voor de staking is niet helemaal duidelijk. De Sarbupri en de SOBSI zeiden het kabinet te steunen. De actie zou volgens sommigen slechts gericht zijn tegen de voormalige minister Tedjasukamana, en de door hem ontworpen Noodwet 16.⁶⁷

Is deze staking wel succesvol gebleken? In verschillende nieuwsbladen wordt na afloop van deze staking gesuggereerd dat de Sarbupri zou hebben verloren. De Sarbupri zou niet in staat zijn om de staking voort te zetten. Door de staking onwettig te verklaren kon de bond geen actie meer op poten zetten. Volgens De Vrije Pers is het opnieuw beschouwen van de beslissing van de P4P geen reden om deze staking als succes aan te merken.⁶⁸

Afbrokkeling

De Sarbupri kende niet alleen successen. Vanaf 1953 is er een duidelijke neergang waar te nemen in de status van de Sarbupri. Vanaf dit jaar zijn er verschillende aanwijzingen te vinden dat de Sarbupri macht verliest. Dit verlies kwam dan meestal ten goede van de Islamitische arbeidersorganisaties.

⁶⁴ Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Soerabaja (Indonesië), 1950-1957, nummer toegang 2.05.61.08, inventarisnummer 1737,

⁶⁵ Hindley, *The Communist Party of Indonesia*, 148

⁶⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-Archief 1945-1954, nummer toegang 2.05.117, inventarisnummer 12122, Statistieken van stakingen in Indonesië.

⁶⁷ NL-HaNA, Buitenlandse Zaken / Code-Archief 45-54, 2.05.117, inv.nr. 12122, Telex Buitenlandse Zaken over staking

⁶⁸ 'Mimbar Indonesia zegt: Sarbupri heeft in feite grote staking verloren', *De Vrije Pers*, 22 september 1953, 1.

Hiervan is de Serikat Buruh Islam Indonesia (SBII) het meest invloedrijk. De belangrijkste rol in dit proces kan worden toegewezen aan Raden Djono. Hoewel er vanaf 1953 regelmatig berichten naar buiten komen over afsplitsingen zijn er enkele jaren eerder al sporen te ontdekken van mogelijke interne problemen. De eerste tekenen zijn die van het ontstaan van de zogenaamde Sarbupri-Merdeka.

Arbeiders van de vakbond voor ondernemingsarbeiders vinden de invloed van buitenlandse ideologieën niet langer wenselijk. Zij zijn van mening dat deze communisten regeren over de arbeiders. Deze beweging bestond al snel uit ongeveer 50 tot 60 duizend leden.⁶⁹ Het ontstaan van deze Sarbupri-Merdeka, de onafhankelijke Sarbupri, breidde zich al snel uit naar de regio's Djember, Situbando en Bondowoso. Daarna waren er ook tekenen waar te nemen van soortgelijke splitsing in Banjuwangi. Daar zouden minstens twintig duizend arbeiders zich hebben afgescheiden van de Sarbupri.⁷⁰ Later zou deze vakbond zijn naam veranderen naar Perbupri. Van een grote koerswijziging bij deze groep afvallige Sarbupri leden was geen sprake. De Perubpri kan een verzetsbeweging worden genoemd die strijd tegen de invloed van het buitenlandse communisme. De nieuwe partij stond nog steeds onder de invloed van het marxistische gedachtegoed.⁷¹

Niet alleen binnen de Sarbupri vinden afscheidingen plaats. Een opmerkelijke actie wordt uitgevoerd door het parlementslid Ahem Erningpradja. Zelf was hij vice-voorzitter van de Sarbupri. Onduidelijk is of dit hem heeft beïnvloed. Op 21 maart 1954 stap hij uit de SOBSI fractie in het parlement.⁷² Hiervoor is geen duidelijke reden te vinden. Het meest waarschijnlijk is dat hij, zoals vele andere, zich niet meer kon vinden in de dominante rol van de PKI binnen de arbeidersfederatie.

Opmerkelijk is dat Erningpradja zich enige tijd later aansluit bij de Partai Nasional Indonesia (PNI). Door zijn overstap, en die van een ander communistisch parlementslid wordt de PNI de grootste partij in het Indonesische parlement.⁷³ Erningpradja zou later de voorzitter worden van de aan de PNI geaffileerde vakbeweging KBKI. Onder zijn leiding zou deze organisatie een grote groei doormaken in de periode tussen 1954 en 1962. Vanaf 1959 zou hij ook functioneren als Minister van Arbeid in het kabinet van President Sukarno.⁷⁴

De verdere versplintering van de Sarbupri kreeg vorm in 1953. Centraal bij deze gebeurtenissen stond de persoon Raden Djono. Raden Djono was een voormalig commissaris van de

⁶⁹ NL-HaNA, Commissariaat Soerabaja, 2.05.61.08, inv.nr. 1737, De ondernemingsarbeiders van Djember vormen de "Sarbupri-Merdeka" (De onafhankelijke Sarbupri) en wensen niet onder invloed van buitenlandse ideologieën te staan.

⁷⁰ 'Scheuring in Sarbupri in Oost-Java', *De nieuwsgier*, 31 juli 1951, 1.

⁷¹ NL-HaNA, Commissariaat Soerabaja, 2.05.61.08, inv.nr. 1737, Financieel-Economische adviseur

⁷² 'Ahem Erningpradja uit Sobsi-fractie', *Java Bode*, 21 april 1954, 3.

⁷³ 'PNI sterker in parlement', *De Vrije Pers*, 22 juni 1954, 1.

⁷⁴ William A. Redfern, *'Sukarno's Guided Democracy and the Takeovers of Foreign Companies in Indonesia in the 1960s'*, (Dissertation in the University of Michigan, 2010), 54.

Sarbupri. Naar zeggen van de arbeidersorganisatie zelf zou hij niet zijn herkozen vanwege gebrek aan organisatietalent.⁷⁵ Deze karakterschets van de vakvereniging getuigt van enig wrok tegenover Djono. Onder zijn leiding scheidde in 1953 38 afdelingen zich van de Sarbupri af. Dit betekende een verlies voor de SOBSI en de Sarbupri van ongeveer 12 duizend arbeiders.

‘De heer Djono verklaarde dat het niet in de bedoeling lag uit de “Sarbupri” te treden, maar de bond zou bevrijd moeten worden van de dominantie van een politieke partij.’ Volgens Djono zijn de communisten erin geslaagd het hoofdbestuur van de Sarbupri volledig onder controle te houden. Zij zouden de vakbond gebruiken om hun eigen belangen te behartigen. Ook zou de PKI proberen de Sarbupri te gebruiken om zichzelf te financieren. Hoewel zij naar eigen zeggen niet zullen overgaan tot het aansluiten bij een andere vakfederatie heeft het verleden uitgewezen dat de SBII een mogelijke partner kan zijn. Een groep van 4200 arbeiders heeft deze stap al gemaakt⁷⁶ Djono heeft gezegd dat hij deze actie niet goedkeurt. De 38 afgescheiden afdelingen willen nog steeds de oorspronkelijke, tijdens het tweede congres tot stand gekomen, statuten erkennen. Dit had als doel de leiding van de vakbond te ontdoen van zijn communistische invloeden.⁷⁷

Hoewel de afgescheiden arbeiders zich dus zeggen te conformeren aan de oude statuten is er slechts een conclusie te trekken uit deze gebeurtenis. Vanaf het aannemen van de motie hebben de 38 afdelingen onder leiding van Raden Djono gekozen om niet langer verder te gaan op het door de SOBSI en Sarbupri ingeslagen pad. Vanaf dit punt is er bij deze groep arbeiders niet langer sprake van enige affiliatie met de vakbond waarbij zij tot voorkort bij waren aangesloten.

Dat de SOBSI nog steeds veel macht had bleek op 28 mei 1953. Djono werd door de militaire politie gearresteerd op de verdenking van rubberdiefstal. Naar zeggen van de Nederlandse commissaris was de lokale politie bang om in deze zaak tot actie over te gaan. Raden Djono zou veel aanhang hebben in de Sukabumi regio.⁷⁸

Bij de afbrokkeling van de Sarbupri heeft de SBI, Hoewel deze niet zo machtig was als de communistische SOBSI, een belangrijke rol gespeeld. De SBII is de Islamitische vakfederatie. Dat deze vakbond niet dezelfde groei heeft meegemaakt als de SOBSI komt met name door de houding die de moslims innamen ten opzichte van de arbeidersstrijd. Tijdens de oprichtingsconferentie werd duidelijk er geen duidelijk standpunt bestond over specifieke arbeiderskwesties. Arbeidersgeschillen kunnen niet vanuit het geloof worden beslecht. Bepaalde aspecten van de Islam zouden echter wel

⁷⁵ Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Soerabaja (Indonesië), 1950-1957, nummer toegang 2.05.61.08, inventarisnummer 1942, Samenvatting congres Sarburpi.

⁷⁶ Nationaal Archief, Den Haag, Hoge Commissariaat Indonesië (Jakarta), nummer toegang 2.05.189, inventarisnummer 319, Rapport Hoge Commissaris.

⁷⁷ ‘Scheuring in de Sarbupri’, *Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 21 februari 1953, 3.

⁷⁸ NL-HaNA, Commissariaat Soerabaja, 2.05.61.08, inv.nr. 1942, Bericht van secretaris J. de Leeuw.

gebruikt kunnen worden in zulke kwesties. Het zou dus geen bezwaar zijn om een arbeidersfederatie op te richten. Als gevolg hiervan werd onder begeleiding van de Masjumi de SBII gecreëerd.⁷⁹

Een belangrijk aspect van de Islamitische arbeidersfederatie is dat zij, in tegenstelling tot de communisten, de theorie van de klassenstrijd niet onderschrijven. In tegenstelling tot de communisten zijn zij voor samenwerking met de werkgevers. Deze samenwerking zien zij als de beste manier om de lonen en arbeidsomstandigheden te verbeteren. Beide partijen profiteren in de ogen van de SBII van een goede relatie tussen de werkgevers en werknemers.⁸⁰

Deze afwijkende houding ten opzichte van de communistische vakbeweging blijkt ook uit reacties op de looneisen.

De S.B.I.I. is de mening toegedaan, dat de juiste weg in de huidige omstandigheden is de vervolmaking van de sociale verzekering voor de arbeiders door het oprichten van sociale instellingen voor arbeiders. Hierdoor kunnen meer resultaten worden bereikt dan met loonsverhogingen zonder inachtneming van de economische wetten.⁸¹

De houding van de Islamitische vakbond ten opzichte van de werkgevers is minder confronterend dan die tussen de SOBSI en de werkgevers. Dit maakt het voor de SBII makkelijker om tot overeenstemming te komen. Hiermee maken zij zich wel tot doelwit van propaganda-acties vanuit de hoek van de communistische vakbonden. Zij zouden te werk gaan met steun van de ondernemers. Met als enige doel het 'aftroggelen' van leden van de Sarbupri.⁸²

Gedurende het hele jaar 1953 zet de afbrokkeling van de Sarbupri zich voort. Dit komt, zoals eerder aangegeven, voornamelijk ten goede aan de SBII. Arbeiders van de grote onderneming "Djasinghah" sloten zich gezamenlijk aan bij de SBII. Zij werden gevolgd door werknemers van andere ondernemingen. Om toch leden te behouden berichten de bronnen over intimidatie vanuit de hoek van de Sarbupri.⁸³

Weerstand tegen de Sarbupri komt ook tot uiting in de resultaten van de stakingsoproepen. Steeds minder arbeiders geven gehoor aan de oproepen van de vakbond. Dit zou een teken kunnen zijn van de afnemende macht en geloofwaardigheid van de communistische Sarbupri. Rapporten van de Nederlandse ambassade spreken van een negatieve houding van verschillende nieuwsbladen

⁷⁹ Tedjasukmana, The political character of the Indonesian trade union movement, 45

⁸⁰ Ibidem, 46

⁸¹ NL-HaNA, Commissariaat Soerabaja, 2.05.61.08, inv.nr. 1942, Stukken betreffende de arbeidsverhoudingen tussen werkgevers, werknemers en vakverenigingen, 1950-1951.

⁸² NL-HaNA, Commissariaat Soerabaja, 2.05.61.08, inv.nr. 1942, Brief J.J.A. Veling betr. Sarbupri.

⁸³ NL-HaNA, Commissariaat Soerabaja, 2.05.61.08, inv.nr. 1942, Rapport J.J.A. Veling betr. Achteruitgang Sarbupri

tegenover de Sarbupri. De “Nieuwsgier” noemt het enige slachtoffer van de Sarbupri-staking de Indonesische staat. De “Keng Po” zoekt naar de bedoeling van de Sarbupri met de staking.⁸⁴

De ambassadeur acht de twijfels die aan het ontstaan zijn bij de arbeiders het belangrijkste. Deze arbeiders bewegen zich op ideologisch gebied in de richting van de SBII. Deze zeggen dat: ‘Het nastreven van loons- en lotsverbetering van arbeiders mag in een bescheiden ontwikkelde maatschappij niet geschieden met negering van de economische entourage...’. De loonseis moet volgens de SBII passen bij de economische situatie.⁸⁵ Een plaatselijke bestuurder verwoorde de problemen van de arbeiders als volgt:

Wij willen geen agitatie.

*Wij wensen geen stakingen, want daardoor verminderen onze inkomsten.*⁸⁶

Hoewel de SBII de problemen van de arbeiders goed wist te verwoorden is er geen sprake van een machtsovername van de SBII. De status van de Sarbupri, en daarmee die van de SOBSI, zijn in deze periode verslechterd. Mijn onderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat dit veel invloed heeft gehad op het algemene functioneren van de communistische arbeidersfederatie. Het is dan ook wenselijk dat er meer onderzoek zal worden gedaan naar de nasleep van deze gebeurtenissen.

⁸⁴ NL-HaNA, Commissariaat Soerabaja, 2.05.61.08, inv.nr. 1942.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ NL-HaNA, Commissariaat Soerabaja, 2.05.61.08, inv.nr. 1942, Rapport J.J.A. Veling betr. Verdure afbraak Sarbupri.

Conclusie

Vakbonden in Indonesië bestaan al sinds het begin van de twintigste eeuw. Vanaf 1908 zijn deze organisaties belangrijk geweest in de samenleving. Mede door invloed van de koloniale overheersing zijn deze bonden actief geworden op politiek gebied. Via deze organisaties uitte de arbeiders hun ongenoegen ten opzichte van de imperialistische overheerser. De anti-imperialistische sentimenten die in deze periode ontstaan zullen de basis vormen van de nationalistische en communistische ideologieën van eind jaren veertig en begin jaren vijftig. Het politiek bewustzijn van de Indonesische arbeiders wordt in deze periode geboren. Dit vormt de fundatie van het vakbondswezen in de jaren vijftig.

Ten tijde van de Tweede Wereldoorlog zijn de vakbonden in Indonesië verboden. Toch is deze periode belangrijk voor het tot stand komen van de grote arbeidersfederaties in de periode hierna. Het vacuüm dat ontstond na het vertrek van de Japanse overheersers maakte de weg vrij voor nieuwe organisaties. De vakbonden stonden na de oorlog klaar om in dit gat te stappen.

Hoewel het belang van deze vakbonden niet voor iedereen duidelijk was zag de communistische partij wel het potentieel in deze organisaties. Het mobiliseren van de massa's is bij uitstek een taak voor de vakbewegingen. In de jaren na de Tweede Wereldoorlog wist de PKI zich te verzekeren van belangrijke posities binnen de nieuw opgerichte vakfederatie SOBSI. Binnen enkele jaren hadden zij de totale controle over de top van deze organisatie. Deze positie zouden zij in 1952 gebruiken om de grote groep arbeiders die zich verenigd hadden in de bij de SOBSI aangesloten vakbonden op het pad van de PKI te brengen.

Dit Nationaal Front beleid van de PKI trachtte om sympathie te winnen voor de communistische partij. Het uiteindelijke doel was om deel te nemen aan de regering. De totale overname van de SOBSI door de PKI had ook bijwerkingen. Hoewel de communistische partij zich had verzekerd van de steun van het leiderschap van de SOBSI waren de communistische idealen niet door de hele organisatie doorgedrongen. Hierdoor ontstond er onvrede over de manier waarop de SOBSI zich verbond aan de PKI.

De eerste teken hiervan is de afscheiding van een groep arbeiders. Deze groep die zich verenigde in de Sarbupri-Merdeka stond niet achter de manier waarop de leiding van de arbeidersfederatie beïnvloed werd door het buitenlandse communisme. Indonesië moest volgens deze groep een eigen weg kiezen. Los van buitenlandse invloeden.

Het ontstaan van de Sarbupri-Merdeka was geen grote afscheiding. Deze groep volgde nog steeds een op de marxistische leer gebaseerde ideologie. De echte afscheidingen begonnen in het jaar 1953. Arbeiders die bij de SOBSI waren aangesloten waren het niet eens met de door het communisme gedomineerde leiderschap van de vakvereniging. Zij waren bang dat de

communistiche belangen tegenstrijdig zouden kunnen zijn aan de belangen van de arbeiders. Het belang van de arbeiders stond op het tweede plan.

De belangrijkste schakel bij deze afsplitsing binnen de bij de SOBSI aangesloten Sarbupri was Raden Djono. Deze vakbondsleider steunde een motie van 38 Sarbupri afdelingen tegen het hoofdbestuur van de Sarbupri. Volgens de afdelingen zouden deze teveel worden beïnvloed door de communisten. Veel van deze afdelingen hadden niet de intentie om zich aan te sluiten bij een andere arbeidersfederatie. Degene die dat wel deden vertrokken meestal naar de Islamitische SBII. Deze bond had een meer gematigde koers waarbij samenwerking tussen arbeiders en werkgevers centraal stond. Deze houding staat haaks op de confronterende houding van de SOBSI.

Een van de belangrijkste aspecten van het Indonesische vakbondswezen is de steun vanuit de politiek. Vanaf het moment dat de SOBSI gesteund werd door de PKI heeft het zijn positie als grootste en belangrijkste vakbond niet meer verloren. De SOBSI was de enige arbeidersfederatie die op deze schaal werd beïnvloed. De dominantie van de PKI in het leiderschap van de SOBSI is niet te ontkennen. Maar dit betekent niet dat alle leden van de arbeidersfederatie ook daadwerkelijk leden of sympathisanten van de communistische partij waren. De meeste leden konden zich niet identificeren van de communistische ideologie. Dit kwam in de jaren vijftig tot uiting in verschillende afscheidingen. De relatie tussen de PKI en de SOBSI is dus zeker aanwezig. De mate waarin deze relatie duurzaam was kan onderdeel zijn van enige discussie.

Tegenover de overheid heeft de SOBSI, vanaf het moment dat zij zich openlijk achter het nationaal Front beleid van de PKI schaarde, een positieve houding gehad. Zoals van de arbeidersfederatie verlangd werd spraken zij openlijk hun steun uit voor de regering. Zoals ik eerder schreef is deze goede relatie tussen de overheid en de SOBSI eigenlijk nergens op gebaseerd. Ik zie deze relatie meer als een noodgedwongen samenwerking. De Arbeidersfederatie moest zich conformeren met het beleid van de PKI, en zich positief opstellen richting de regering. De overheid was zich bewust van de macht die deze organisatie had, ondanks het kleine aantal zetels dat deze in het parlement in nam. De SOBSI was een voorwaardelijke 'vriend' van de regering. Zolang deze zich op het gebied van arbeid door de SOBSI zou laten leiden kregen zij de steun van de arbeiders.

De relaties binnen de SOBSI zijn interessant. Hoewel de SOBSI de grootse arbeidersorganisatie binnen Indonesië was de zij SOBSI in grote mate afhankelijk van de bij hun aangesloten bonden. Deze genoten een vrij grote autonomie op het gebied van actievoeren. Dit maakt het mijns inziens voor de SOBSI lastig om de totale controle te houden over alle acties die worden gevoerd. De leiding van de aangesloten bonden was niet erg makkelijk in het overdragen van de leiding van een staking aan de SOBSI. Er zijn verschillende gevallen bekend waarbij de leiding over een staking niet aan de SOBSI werd overgedragen omdat de staking niet politiek is. Er werd een duidelijk verschil gemaakt tussen acties die een politiek oogmerk hadden en acties die bedoeld

waren om de belangen van de arbeiders te vertegenwoordigen. Dit zegt veel over de positie van de SOBSI. Het plaatst de arbeidersfederatie duidelijk in de hoek van de politiek. Dit zou kunnen betekenen dat in de ogen van de andere bonden de SOBSI het belang van de arbeiders uit het oog zou zijn verloren. Dit zou het gevolg kunnen zijn van de grote mate van invloed die de PKI had op de top van de SOBSI. De relatie tussen de SOBSI en de aan de federatie aangesloten bonden kan dus worden getypeerd als zwak, of in ieder geval niet heel hecht.

Deze bevindingen maken vervolgonderzoek erg interessant. Waarop was de machtspositie van de SOBSI gebaseerd als zij niet de volledige controle hadden over de bij de SOBSI aangesloten bonden? Een belangrijke factor is hierbij de invloed van de PKI op de SOBSI. Naar mijn mening zou de SOBSI niet hetzelfde zijn geweest zonder de controle en steun van de PKI.

Literatuurlijst

Boeken

Cribb, Robert en Audrey Kahin, *Historical Dictionary of Indonesia* (Oxford 2004).

Feith, H. *The Decline of Constitutional Democracy in Indonesia* (Singapore 2007).

Feith, H., *The Wilopo Cabinet, 1952-1953: A Turning Point in Post-Revolutionary Indonesia* (Singapore 2009).

Ford, Michele Therese, *NGO as outside intellectual: A history of non-governmental organisations' role in the Indonesian labour movement*, PhD thesis, School of History and Politics (Wollongong 2003), 2, via <http://ro.uow.edu.au/theses/> 150.

Glassburner, Bruce (ed.), *The Economy of Indonesia: Selected Readings* (Ithaca 1971) .

Hindley, D., *The Communist Party of Indonesia, 1951-1963* (Berkeley 1964).

Ingleson, J., 'The Legacy of Colonial Labour Unions in Indonesia', *Australian Journal of Politics and History* 47 (2001) 85-100.

Legge, J.D., *Intellectuals and Nationalism in Indonesia: A Study of the Following Recruited by Sutan Sjahrir in Occupation Jakarta, 1951-1963* (Singapore 2010).

Lubis, M. 'The Indonesian Communist Movement Today', *Far Eastern Survey*, Vol. 23, No. 11 (1954) 161-164.

Pauker, Guy. J., 'The Rise and Fall of the Communist Party of Indonesia' (1969) via http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_memoranda/2007/RM5753.pdf.

Redfern, William A., 'Sukarno's Guided Democracy and the Takeovers of Foreign Companies in Indonesia in the 1960s' (Dissertation in the University of Michigan, 2010).

Tedjasukmana, I., *The Political Character of the Indonesian Trade Union Movement* (New York 1958).

Toer, Pramoedya Ananta, Koesalah Soebagyo Toer en Ediati Kamil, *Kronik Revolusi Indonesia Jilid III (1947)* (Jakarta 2001).

Kranten

'Nieuw KNIP werkcomite', *Het Nieuws: Algemeen Dagblad*, 4 maart 1947.

'De SOBSI: Duidelijke Taal', *De Locomotief*, 24 augustus 1948.

'PKI wenst: eenheid...', *Java Bod*, 14 december 1949.

'Arbeiders protesteren tegen de regering', *Java bode*, 14 juli 1950.

'Sarbupri bereidt algemene stakingen voor', *Java Bode*, 5 augustus 1950.

'Pessimisme onder de Nederlanders in onrustig Indonesië', *Nieuwsblad van het Noorden*, 13 september 1950.

'Scheuring in Sarbupri in Oost-Java', *De nieuwsgier*, 31 juli 1951.

'Veiligheidsactie in Semarang', *De nieuwsgier*, 22 augustus 1951.

'SOBSI zal alle acties beeindigen', *Nieuwsgier*, 30 april 1952.

Opruiende plakaten tegen Darul Islam', *De Vrije Pers*, 13 mei 1952.

'Snelle groei van de SOBSI', *De Waarheid*, 30 september 1952.

'SOBSI-conferentie nam 19 resoluties en protesten aan', *Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 14 oktober 1952.

'Scheuring in de Sarbupri', *Het Nieuwsblad voor Sumatra*, 21 februari 1953.

'Sobsi-delegatie bij premier', *De nieuwsgier*, 28 augustus 1953.

Mimbar Indonesia zegt: Sarbupri heeft in feite grote staking verloren', *De Vrije Pers*, 22 september 1953.

'Ahem Erningpradja uit Sobsi-fractie', *Java Bode*, 21 april 1954.

'PNI sterker in parlement', *De Vrije Pers*, 22 juni 1954.

Archiefbronnen

Nationaal Archief, Den Haag, Hoge Commissariaat Indonesië (Jakarta), nummer toegang 2.05.189, inventarisnummer 319.

Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-Archief 1945-1954, nummer toegang 2.05.117, inventarisnummer 12089

Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-Archief 1945-1954, nummer toegang 2.05.117, inventarisnummer 12122.

Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-archief 1955-1964, nummer toegang 2.05.118, inventarisnummer 12313

Nationaal Archief, Den Haag, Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Soerabaja (Indonesië), 1950-1957, nummer toegang 2.05.61.08, inventarisnummer 1942.